

کتابخانه‌های اختصاصی در کشورهای در حال رشد

(مصر)

نوشته جورج امین جرجس
ترجمه امیره ضمیری

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

کتابخانه اختصاصی نقش فعالی را در کشورهای در حال رشد ایفا می‌کند، این نوع کتابخانه بیشتر در بخش تولیدی فعالیت دارد و در خدمت

---

۱. الحلقة الدراسية للخدمات المكتبية - الوارقه "البيليوغرافيا" و التوثيف والمخطوطات العربيه والوثائق القوميه، دمشق، ۲-۱۱ اکتوبر ۱۹۷۱- دمشق: مطبعه جامعه دمشق، ۱۹۷۲. ص ۱۶۶-۱۷۱.

گروههای فنی و صاحبان و مدیران مراکز قرارداد دارد. افزون بر این برای این دسته و گروههای دیگر این بخش خدمات آموزشی نیز انجام می دهد. از آنجا که هیچ صنعتی در هیچ زمانی نمی تواند ساکن و راکد بماند، ناچار باید با قافله تمدن جهانی همگام باشد تا بتواند از صورت صنعتی بومی بدرآید. چون درنشیب و فرازهای تکنولوژی فعلی، صنایع پیشرفته تراست که بجای ماند، کشورهای در حال رشد باید مسائل مناسب را برای پیشرفت بخش تولیدی فراهم آورند زیرا که سرنوشت آنها بستگی به چگونگی کاربرد این مسائل دارد.

کشورهای پیشرفته این حقیقت را دریافته اند، کما اینکه در اتحاد جماهیر شوروی اقدام به تاسیس کانونها و مراکز اطلاعاتی بیشماری شد که همه آنها به وسیله سازمان مرکزی (VINITI) اداره می شود. ریاست این سازمان به عهده دانشمندی است که بالاترین نشان افتخار کشور را به خاطر تحقیقاتی که در راه پیشرفت دانش انجام داده بدست آورده است.

ایجاد چنین سازمان گسترده های در کشور شوروی باعث پدید آمدن سازمانهای مشابهی در کشورهای غربی شده است و شاید مهمترین آنها انجمن اطلاعاتی فنی و علمی (COSATI) وابسته به موسسه علوم و تکنولوژی ایالات متحده می باشد. لازم به توضیح است مرکز (ERIC) که در زمینه آموزش و پرورش فعالیت دارد یکی از مراکزی است که به وسیله انجمن (COSATI) اداره می شود.

کتابخانه اختصاصی در کشورهای پیشرفته یکی از بخشهای پژوهشی موسسات بشمار می رود، در حالیکه بودجه ویژه تحقیقات در حدود ۳ تا ۶ درصد کل بودجه موسسات را تشکیل می دهد، بخش اعظم این بودجه ویژه کتابخانه های اختصاصی و وسایل اطلاعاتی می باشد.

اگر تصور در عرضه خدمات را به وسیله کتابخانه های عمومی و دانشگاهی

به طبقه^۱ تحصیل کرده و بخش تولیدی بررسی کنیم شاید بتوانیم نقش مهمی را که باید به عهده کتابخانه‌های اختصاصی کشورهای در حال رشد گذاشته شود روشن کنیم. و اگر به گزارش وزارت فرهنگ جمهوری عربی مصر درباره خدمات کتابخانه‌های در قاهره که اوج این کارهاست (حداقل از لحاظ کمی) استناد کنیم، ده کتابخانه^۲ فرعی در آن شهر می‌یابیم که تاریخ تاسیس هشت کتابخانه به پیش از سال ۱۹۵۲ می‌رسد. هنوز هم قاهره از این لحاظ کمبود داشته و به چهار برابر این تعداد نیاز دارد تا خدمات کتابخانه‌های مناسبی داشته باشد و هر کتابخانه آن پاسخگوی صد هزار نفر باشد.^۱

برای اینکه ابعاد محدود این نوع خدمات را در قاهره روشن کنیم با استناد به راهنمای کتابخانه‌ها در کشورهای عربی^۲ در می‌یابیم که بودجه خرید کتاب در کتابخانه‌های عمومی قاهره در سال ۱۹۶۴ در حدود ۵۰۰۰۰ جنیه مصری بوده است، در حالیکه این بودجه در سالهای ۱۹۶۷/۱۹۶۸ و برابر مبلغ مذکور بوده است. و اگر این مبلغ را بر تعداد تحصیل کرده‌هایی که بیش از ۱۵ سال دارند تقسیم کنیم به هر هزار نفر ۱۲/۴ جنیه مصری اختصاص می‌یابد. برای مقایسه، به بودجه‌های کتابخانه‌های عمومی لندن در سال ۱۹۶۷/۱۹۶۸ اشاره می‌کنیم که برای هر نفر حدود ۱۳۳۲ لیره استرلینگ منظور گردیده است.^۴ حال به وضع کتابخانه‌های دانشگاهی می‌پردازیم، با استناد به راهنمای کتابخانه‌های احمد بدر بودجه خرید کتاب در

---

۱. ج.ع.م. وزارت الثقافة. قطاع المكتبات بين الامس واليوم والغد.

القاهره ۱۹۶۹.

2. Badr, Ahmad. Repertoire des archives, bibliothèques centres de documentation et institution bibliographiques des pays Arabes, Cairo Unesco National Commission, 1965.

۳. جنیه مصری در حدود ۱۶۰ ریال می‌باشد.

4. Public library statistics, 1967-68, London, Institute of Municipal Treasures & Accountants, 1969.

دانشگاهها در سال ۶۵-۱۹۶۴ حدود ۱۸۴۵ جنیه مصری بوده است، و اگر فرض کنیم که این مبلغ در سال ۶۲-۱۹۶۶ در حدود ۲۰٪ افزایش یافته به ۲۲۰ هزار جنیه مصری رسیده باشد، در صورتی که این مبلغ را بر تعداد دانشجویان که در حدود ۱۴۴۹۸۱ نفر می باشند تقسیم کنیم به هر دانشجو حدود ۱/۵۱ جنیه مصری می رسد. اگر این را با رقم مشابهش در کشوری غربی مانند بریتانیا مقایسه کنیم اختلاف فاحشی به چشم می خورد، چه، این رقم در بریتانیا حدود ۹/۹ لیره استرلینگ می باشد.^۲

در اینجا نتیجه می گیریم با وجود آنکه کتابخانه های عمومی و دانشگاهی در مصر با رسنگینی را بردوش دارند ولی از انجام وظایف محوله ناتوانند. در موقعیت کنونی برای رفع نیازمندیهای فزاینده تنها توسعه و گسترش این قسمت کافی نیست بلکه باید کتابخانه های اختصاصی را گسترش داد که این باید نخست در سطح موسسات و سپس در سطح سازمانهای اطلاعاتی مرکزی مرتبط با کتابخانه های اختصاصی باشد. گسترش دادن کارهای اطلاعاتی نیازمند پدید آوردن سازمانهای اطلاعاتی مرکزی و منطقه ای دارای بخشهای تخصصی گوناگون می باشد، فی العثل بخشی را به صنعت نفت و بخشی دیگر را به صنایع نساجی و بخشهای دیگر را به کشاورزی و علوم وابسته به آن و غیره اختصاص می دهیم.

هدف این سازمانها به شرح زیر است:

— گرد آوردن تمام مطالب وابسته به موضوع مورد بحث که شامل کتاب — شناسی ها، چکیده ها و منابع معلوماتی دیگر است. و این از راه خرید یا مبادله با هیاتهای علمی خارج و داخل در سطوح مختلف

---

۱) ج ۰.ع ۰.م. الجهاز المركزي للتعبئة العامة والاحصاء. الكتاب السنوي للاحصاءات العامة للجمهورية العربية المتحدة، ۱۹۵۲-۱۹۶۷. القاهرة، ۱۹۶۸. ص. ۱۷۷-۱۷۸.

2. G.A.Gugiruis. Libraries and relations in the U. A.R. NWP, 4969, P.36.

آن (جهانی یا داخلی ، دولتی یا غیردولتی) صورت می‌گیرد.

— پدید آوردن يك فهرست موضوعی واحد به منظور پایه‌ریزی اساسی برای ایجاد وسایل همکاری میان کتابخانه‌هایی که تخصصهای مشابه دارند. البته بهتر است این کار در سطح غیرمنطقه‌ای انجام گیرد (حداقل تازمانی که مشکلات آزادی انتقال فرهنگ بین کشورهای عربی از میان برداشته شود).

— گسترش امور مربوط به ذخیره و بازیابی اطلاعات از راه ماشینهای حسابگر و کامپیوتر.

— فراهم آوردن فهرستهایی درباره کتابشناسی‌ها و چکیده‌ها با استناد به متونی که در خارج تهیه شده‌اند و سپس توزیع این فهرستها میان کتابخانه‌های اختصاصی و هیأت‌های علمی بر مبنای نیازمندیهای موضوعی

(Subject Dissemination of Information. SDI)

— فراهم آوردن امکانات نسخه برداری و تکثیر توسط ماشینهای فتوکپی و زیراکس با قیمت نازل و توزیع نسخی از بحث‌ها و مقالات هر رشته به متخصصان و محققان موضوع مربوطه.

— آموزش دادن کارکنان بخشهای مدارک و اسناد علمی و کتابخانه‌های اختصاصی برای استفاده از وسایل نوین نگاهداری و بازیابی اطلاعات، و چگونگی توزیع این اطلاعات و مواد تخصصی.

همانطور که می‌دانیم هم‌اکنون برای نگاهداری مدارک و اسناد علمی

مؤسسات ملی و منطقه‌ای وجود دارند. اما برای گسترش هرچه بیشتر کارها نیاز به پدید آوردن بخشهای اضافی تخصصی‌تر داریم، همچنین باید امکانات مادی و نیروی انسانی را گردآوریم تا بتوانیم آنها را در یکی از بخشها تمرکز

دهیم، مانند تاسیس مرکز ملی اطلاعات ریسندگی و نساجی .
 بدیهی است که این سازمانها نمی توانند همه نیازهای رشته های
 مختلف را بویژه از لحاظ اطلاعاتی برآورده کنند، ولی با استفاده از امکانات
 وسیع آنها می توان بخشهای کوچکتر را یاری داد و اطلاعات مورد نیاز آنها
 را در تخصصهای گوناگون در اختیارشان قرار داد.

مراجع القسم الاول :

- Foskett, D.J. Sciences, humanism and libraries. London Grosby Lockwood, 1964.
- Information services in libraries. London, Grosby Lockwood, 1962.
- Badr Ahmad: Répertoire des archives, bibliothèque, centre de documentation et institutions bibliographiques des pays Arabes, Cairo, Unesco National Commission 1965.
- Public Library Statistics, 1967-68. London, Institute of Municipal Treasures and Accountants, 1969.
- Guirguis, G.A. Libraries and related services in the U.A.R. London, North-Western Polytechnic, 1969.
- Wilson, T.D. Dissemination of Information 2 nd. London, Clive Bingley.

ج ۰ م ۰ ع ۰ . وزارة الثقافة ، قطاع للكتبات بين الامس واليوم والغد . القاهرة
 ۰ ۱۹۶۹

— الجهاز المركزي للتعبئة العامة والاحصاء . الكتاب السنوي للاحصاءات
 العامة الجمهورية العربية المتحدة ، ۱۹۵۲-۱۹۶۷ . القاهرة ،
 ۰ ۱۹۶۸